

Bánfihunyadi János

londoni kémiai professzor

Bánfihunyadi Jánosról a legteljesebb képet Magyary-Kossa Gyulánál találjuk.¹⁾ Születési ideje 1576, születési helye pedig: Nagybánya. Ezt bizonyítja két róla Angliában készített metszet és érem, amelyek szerint neve "Johannes Banfi Hunades Rivulensis Ungarus". De származására más adattal is reámutathatunk, noha idézetünket Magyary-Kossa más értelemmel magyarázza, ő ugyanis Bánfihunyadinak 1642 tavaszán Medgyesi Pál fejedelmi udvari paphoz intézett leveléből azt tételezi fel, hogy amikor Medgyesi Angliában tanult, netalán éppen a Bánfihunyadi lakása közelében, az Aldgate nevű kapun túl, Londonban megtelepült, külföldiek szállásán, vagy közelében fogadott magának szállást. Idézetét Bánfihunyadinak arra a Medgyesi Pálhoz intézett bucsuszavaira alapítja, hogy "Kidgyelmednek rigi szomszéd földije szeretettel szolgál ugymint Johannes Banfihunyades in Anglia in collegio Gresham Chymiae professor. mépp."²⁾ Csakhogy Magyary-Kossa nem veszi tekintetbe, hogy "rigi szomszéd földije" semmiképpen sem azonos régi szomszéd lakótárs kifejezéssel, mert a hangsúly az egész idézeten lévén, ez az egykori szomszéd, vagyis közeli földijét jelenti. Tudniillik a kivándorolt tudós Nagybánán, mignem Medgyesi Pál a kb. 40 km távolságra fekvő Aranyosmedgyesen született. Bárna az utóbbi jóval fiatalabb volt londoni honfitársánál, mégis az azonos megyebéli szatmári, vagy nagybányai iskolát nevezhette "alma materé"-nek. Hiszen Kereszturi Pált sem mondja földijének, pedig egy hazabeliek s Lon-

1) Magyary-Kossa Gyula: Magyar orvosi emlékek. I. Bp. 1929. 276-283.

2) Erdélyi Protestáns Közlöny. 1874: 269-270.

donban valószínűleg egy és ugyanazon tájon lakott, mint Medgyesi, hanem csak "becsületos rigi barátom"-ként említi. Nem feledkezhetünk meg az "i"-zõ nyelvjárásról, amely Szatmár- és Máramaros-megyék sajátja.

Egyetlen komoly bizonyíték Bánfihunyadi tudós személye mellett az a körülmény, hogy a Gresham Collegeben elõször is két metszetet találunk, mégpedig egyiket 1644-bõl, a másikat 1646-ból,³⁾ ezeken kívül két emlékérmét metszettek vagyis 1645-ben és 1649-ben.⁴⁾ De tudjuk azt is, hogy a kollégiumban az alkimiának elõbb asszisztense, késõbben pedig ugyanannak a tanszéknek tanára. Weszprémi István Bánfihunyadi születési évét tévesen 1516-ra Asszony-patakára /Nagybányára/ jegyezte fel s valószínűleg nagyon tévesen származtatja a hunyadi Bánfiak régi nemesi ágából.⁵⁾

Bánfihunyadinak Medgyesihez írott levelébõl látjuk, hogy mindketten puritánus gondolkozásuak. De megtudjuk azt is, hogy Medgyesi Cambridgebe Bánfihunyadi közvetítésével megküldötte doktor Collens számára Enyedi György unitárius püspöknek az egyistenrõl írott könyvét. A küldeményt Hollandiában Leydában valószínűleg egy Zabolai nevezetû diák felszakasztotta, a könyvet kivette belõle és nem továbbította. Ennek a diáknak teljesebb neve: Zabolai Miklós, aki 23 éves korában 1639-ben június 26-án iratkozott be a leydai egyetemre, mégpedig annak teológiai szakjára.⁶⁾ Ennek az ifjunak külsõ országokbeli tanulásáról megtudjuk, hogy Nicolaus C. Zabolai néven 1639 július 2-án "De Christi cum Deo Patre ipsius coessentialitate" címen Poliander leydai professzor elnöklése alatt 6 sztl terjedelmû vitatkozást tartott. Az ajánlást elfogadó patrónusok mind nagyváradi férfiak valának, ez pedig azt jelenti, hogy tanulását Váradon végezte. Ezek után az 1640. esztendőben Vedelius Miklós franekerai teológiai pofessor elnöklése mellett a többek között két disputációt tartott.⁷⁾ Az Enyedi könyvének visszatartását megmagyarázni nem tudom, mivel Zabolai is a-

3) Magyary-Kossa, I. 280. és 282.

4) A Magyar Nemzeti Múzeum éremtárában.

5) Weszprémi, Stephanus: *Succincta Maedicoꝝvm Hvgariae et Transsilvaniae Biographia*. Bp. 1960. 24-25.

6) Archiv N. F. XVI. 209.

7) RMK. III. 1550, 1557. sz.

lighanem puritánus gondolkodásu vala, hiszen a "Collegium Hungaricum", amelynek ő is tagja volt, jórészt maga is szabadabb gondolkodásu ifjakkól állott. Zabolairól Bánfihunyadi arról tudósít, hogy 1641-ben tért vissza hazájába.⁸⁾

A fentebb idézett levélből látjuk, hogy Bánfihunyadi még mindig kifogástalanul beszélt hazája nyelvén, ez tehát azt bizonyítja, hogy az angliai magyar diákokkal állandóan fenntartotta a kapcsolatot s talán saját családjával is magyarul társalgott. Hazafelé térő és a külföldön élő magyarokkal anyanyelvükön beszélt. Ennek az összeköttetésnek a fenntartásáról nemcsak a Medgyesi Pállal váltott levelezése tesz bizonyosságot, de Haller Gábor naplójában is olvassuk, hogy miután őt apja vallásváltoztatásáért kitagadta s így semmiféle jövedelme nem volt; 1632 november 23-26-án Londonban "Kértem Hunyadi János uramtól 8 tallért kölcsön", valamint 1633 augusztus 17-én "Küldöttem Hunyadi János uramnak Londinumba levelet".⁹⁾ Valószínűleg ekkor egyenlített ki adósságát, minthogy a gubernátor június 28-án 133 tallért küldött számára.

A fentebb idézett levelében Bánfihunyadi közölte Medgyesivel az angliai politikai híreket. Azután tudósította, hogy haza szándékozik menni, de - Wesszprémi szerint - a híres aranycsináló Dee Arturra várakozva, időközben 1649-ben Amstelodamban meghalt.¹⁰⁾ Kropf Lajos kutatásai más időpontban állapították meg halála idejét: 1646 aug. 28-ában.¹¹⁾

Frank Ádám nevezetű egykori kolozsvári unitárius szász papnak ugyancsak Ádám nevű nyomdász fia Londonból 1697-ben a Franeckerában, vagy Utrechtben tartózkodott gróf Teleki Pálnak azt írta, hogy nemrégiben meghalt Londonban egy Bánfihunyadi János nevű férfiú, aki nőtestvérére kb. 50 ezer fontsterlingnyi vagyont hagyott, amely összeget e nő jobbára jótékony célra hagyományozott. Ez a férfi és nőtestvére gyermekei valának annak a Hunyadi nevezetű férfiúnak, akit egykor az öregbik Rákóczi György fejedelem 1633-ban bizonyosan a gyulafehérvári kollégium professzorául haza-

8) ErdProtKözl. 1874. 269.

9) ETA. Kolozsvárt, MDCCCLV. IV. 15. 18. 19.

10) Wesszprémi I. 27.

11) Kropf. BpSzle. 1907. jan. - Gulyás: Magyar írók.

hivatott.¹²⁾ Tehát tudós és tanult férfiu volt.

Magyarországon alkimiával már a XIII.században sokan foglalkoztak s főképpen a kolostorokban kísérleteztek az aranycsinálás mesterségével. Sok pénzt költöttek és sok fáradságot fordítottak rája.¹³⁾

Kísérlet a kolozsvári akadémia létesítésére

Egyelőre csak a szándéokra lehetünk figyelemmel, amely Bethlen Gábor tervei között már 1617-ben és 1622-ben mint megvalósítandó terv jelentkezik. Az adatok teljességéért említendő még, hogy - Kemény József szerint - Brandenburgi Katalin 1630-ban Németországban állítólag professzorokat kerestetett a Kolozsvárt megszervezendő akadámiához.¹⁴⁾ Ezeknél az adatoknál azonban mégis csak határozottabb pontképpen állithatjuk ide azt a körülményt, hogy Szenczi Molnár Albert Bethlen elhalálózása idejétáján már Kolozsvárt van, majd Rákóczi György 1631/32-ben Csanaki Mátét is ide rendel, végül pedig 1633-ban netalán mégis inkább ide és nem a fehérvári kollégiumhoz hívja haza Bánffihunyadi Jánost, hogy csupa magyarokból szervezze meg az itteni professzori kart. E hívólevél hitelességéhez kétség sem férhet, mivel azt Frank Ádám Londonban maga is látta. A még később is haza vágyódó Bánffihunyadi azonban mégsem térhetett vissza hazájába, mivel a pestis időközben betört Erdélybe s ott 1634-ben megölte Molnár Albertet, sőt Csanaki is meghalt 1636-ban, Rákóczinak pedig halasztania kellett a kollégium megszervezésének gondját, mert minden tetterejét a fejedelmi széket követelőknak megfékezésére kellett fordítania.

12/ Magyary-Kossa I. 283.

13/ I.h. I. 273.

14/ Tudományos Gyűjtemény. 1829: VII. 101.